

leden bestaande lidmaatschapsverhouding, zijn te beschouwen als „verbintenissen uit overeenkomst” in de zin van artikel 5, sub 1, van het Verdrag; daarbij maakt het geen verschil of de

betrokken verbintenissen rechtstreeks uit de toetreding als lid voortvloeien dan wel uit die toetreding in verband met een of meer besluiten van organen van die vereniging.

In zaak 34/82,

betreffende een verzoek aan het Hof krachtens artikel 3 van het Protocol van 3 juni 1971 betreffende de uitlegging door het Hof van Justitie van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, van de Hoge Raad der Nederlanden, in het aldaar aanhangig geding tussen

MARTIN PETERS BAUUNTERNEHMUNG GMBH, rechtspersoon naar Duits recht, gevestigd te Aken, Bondsrepubliek Duitsland,

en

ZUID NEDERLANDSE AANNEMERS VERENIGING, vereniging naar Nederlands recht met volledige rechtsbevoegdheid, gevestigd te Maastricht en kantoorhoudend te Heeze (Noord-Brabant), Nederland,

om een prejudiciële beslissing over de uitlegging van artikel 5, aanhef en sub 1, van voornoemd Verdrag,

wijst

HET HOF VAN JUSTITIE,

samengesteld als volgt: J. Mertens de Wilmars, president, A. O’Keeffe en U. Everling, kamerpresidenten, G. Bosco, T. Koopmans, K. Bahlmann en Y. Galmot, rechters,

advocaat-generaal: G. F. Mancini
griffier: P. Heim

het navolgende

ARREST

De feiten

De feiten van de zaak, het procesverloop en de krachtens artikel 20 van 's Hofs Statuut-EEG ingediende opmerkingen kunnen worden samengevat als volgt:

zover deze belangen betrekking hebben op, samenhangen met of in ruimste zin verband houden met prijsregeling binnen het kader van het aanbestedingswezen en de daaruit voor de ondernemers voortvloeiende gevolgen."

I — De feiten en het procesverloop

A — *Het hoofdgeding*

a) De feiten

Bij exploit van 12 mei 1978 daagde de Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging, thans verweerster in cassatie (hierna: ZNAV), Martin Peters Bauunternehmung GmbH, thans eiseres tot cassatie (hierna: Peters), voor de Arrondissementsrechtbank te 's-Hertogenbosch met het verzoek om veroordeling van deze laatste tot betaling van HFL 112 725, vermeerderd met wettelijke rente en kosten, op grond van een bindend besluit van de ZNAV als bedoeld in artikel 16 van de statuten van die vereniging, waarbij Peters is aangesloten.

De ZNAV is een vereniging naar Nederlands recht met volledige rechtsbevoegdheid; haar leden zijn ondernemers in de bouwrijverheid, waarvan het werkgebied zich uitstrekt tot de provincies Limburg, Noord-Brabant, Zeeland en een gedeelte van de provincie Gelderland. Volgens de verwijzende rechter stelt de vereniging zich ten doel „de behartiging van de economische, financiële, juridische en andere belangen van haar leden ... voor

Krachtens artikel 36 van haar statuten kan de ZNAV haar leden bindende besluiten vaststellen, die overeenkomstig de Wet Economische Mededinging worden gedeponeerd bij het ministerie van Economische Zaken te 's-Gravenhage. Een van die besluiten is de „Leidraad voor onderhandse prijsaanbiedingen voor burgerlijke en utiliteitswerken", een uniform prijsregelend reglement. De leden van de ZNAV zijn ingevolge dit besluit verplicht, bij prijsaanbiedingen voor enig werk, gelegen in het werkgebied van de ZNAV, een aantal regels in acht te nemen; deze hebben betrekking op het in uitvoering nemen door een lid van de vereniging van een werk, en op de betrekkingen tussen het lid dat een werk aanneemt, en de ZNAV.

Volgens artikel 3 van de Leidraad dient een lid van de ZNAV, alvorens een prijsaanbieding voor enig werk te verrichten, daarvan mededeling te doen aan de ZNAV. Indien meer aannemers voornemens zijn prijsaanbiedingen voor een werk te verrichten, schrijft de ZNAV een vergadering uit van de betrokken leden, onder voorzitterschap van een harer functionarissen (artikel 4 van de Leidraad). In die vergadering kunnen de leden van de ZNAV overeenkomen, in hun prijsaanbiedingen „vergoedingen en bijdragen" op te nemen, „tot dekking van de kosten en werkzaamheden, ver-

bonden aan hun prijsaanbieding voor een werk" (artikel 11 van de Leidraad), „als bijdrage voor het bureau van de ZNAV, ter bestrijding van de kosten van dit bureau" (artikel 12 van de Leidraad), of „als bijdrage voor een aannemersorganisatie" (eveneens artikel 12).

De leden van de ZNAV zijn verplicht op die vergadering te verschijnen of zich te doen vertegenwoordigen. Het lid van de vereniging dat het werk zal uitvoeren, is de vereniging die ter vergadering vastgestelde vergoedingen verschuldigd en dient deze te betalen binnen de daarvoor in de Leidraad genoemde termijn, dat wil zeggen, in beginsel, zodra hij met de uitvoering van het werk is begonnen. Deze verplichting geldt ongeacht of het lid van de ZNAV waaraan een werk wordt gegund, al dan niet aan de vergadering heeft deelgenomen (artikel 17 van de Leidraad).

In casu had Peters, lid van de ZNAV, ingeschreven op een werk te Kerkrade, vallende onder het werkgebied van de ZNAV, en dit in uitvoering genomen. Overeenkomstig het bepaalde in de Leidraad organiseerde de ZNAV op 3 mei 1977 een vergadering, waarop de leden van de vereniging de in dat besluit bedoelde vergoedingen en bijdragen vaststelden.

Peters, hoewel lid van de ZNAV, liet na zijn prijsaanbieding voor het werk te Kerkrade te melden, en nam evenmin deel aan de vergadering van 3 mei 1977. Nadat Peters met de uitvoering van het werk was begonnen, vorderde de ZNAV van hem de betrokken bedragen. Peters betwistte uitdrukkelijk het bestaan van een verplichting van zijn firma jegens de vereniging, en weigerde de krachtens de bepalingen van de Leidraad vastgestelde bedragen te betalen.

b) De procedure voor de nationale rechter

Bij exploot van 12 mei 1978 dagvaardde de ZNAV Peters voor de Arrondissementsrechtbank te 's-Hertogenbosch, binnen het ressort waarvan de administratieve zetel van de ZNAV is gelegen.

Peters verscheen uitsluitend om de bevoegdheid van deze instantie te betwisten. Hij voerde daartoe aan, dat hij woonplaats had op het grondgebied van de Bondsrepubliek Duitsland en mitsdien op grond van artikel 2 van het Verdrag van 27 september betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (hierna: Executieverdrag), niet kon worden gedagvaard voor de Nederlandse rechter.

Bij vonnis van 2 maart 1979 verwierp de Arrondissementsrechtbank te 's-Hertogenbosch de door Peters opgeworpen exceptie van onbevoegdheid; oordelende dat het geding zijn oorsprong vond in een overeenkomst, achtte deze instantie zich bevoegd op grond van artikel 5, aanhef en sub 1, Executieverdrag, luidende:

„De verweerder die woonplaats heeft op het grondgebied van een Verdragsluitende Staat, kan in een andere Verdragsluitende Staat voor de navolgende rechten worden opgeroepen:

1. ten aanzien van verbintenissen uit overeenkomst: voor het gerecht van de plaats, waar de verbintenis, die aan de eis ten grondslag ligt, is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd;

2. ..."

Peters ging van deze uitspraak in hoger beroep bij het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch, dat evenwel bij arrest van 7 mei 1980 het vonnis van 2 maart 1979

bevestigde, onder meer op grond van de volgende overwegingen:

„De gestelde verplichtingen van Peters tot betaling van de in de hoofdzaak opgevorderde bedragen moeten worden aangemerkt als een verbintenis uit overeenkomst in de zin van het Verdrag. De gestelde verplichting tot betaling van bedoelde bedragen vloeit immers voort uit de lidmaatschapsverhouding tussen Peters en ZNAV, welke lidmaatschapsverhouding is gebaseerd op diens toetreding tot de ZNAV als lid. Deze toetreding is een tweezijdige rechtshandeling gebaseerd op wilsovereenstemming van beide partijen, waaruit een complex van rechten en verplichtingen van beide partijen voortvloeit” (r.o. 7).

„Terecht heeft de Rechtbank dan ook overwogen dat de beweerdelijk verschuldigde vergoedingen en bijdragen moeten worden beschouwd als voortvloeiende uit een verbintenis uit overeenkomst” (r.o. 9).

Tegen deze uitspraak van het Gerechtshof heeft Peters zich voorzien in cassatie, stellende dat die instantie de aard van de betrekkingen tussen Peters en de ZNAV onjuist had beoordeeld.

Ter bepaling van de gegrondheid van dat middel heeft de Hoge Raad bij arrest van 15 januari 1982 de behandeling van de zaak geschorst en het Hof de volgende vragen voorgelegd:

„Is artikel 5, aanhef en onder 1, van het Verdrag van toepassing op vorderingen van een privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid bezittende vereniging tegen een lid ter zake van verbintenissen tot betaling van een geldsom, welke hun grondslag hebben in de tussen partijen bestaande lidmaatschapsverhouding, als deze is ontstaan doordat de aangesproken partij krachtens daartoe strekkende rechtshandeling tot die vereniging als lid is toegetreten? Maakt het daarbij ver-

schil of de betreffende verbintenissen zonder meer uit die toetreding voortvloeien dan wel uit die toetreding in verband met een of meer besluiten van organen van de vereniging?”

B — Schriftelijke procedure

Het verzoek van de Hoge Raad om een prejudiciële beslissing is op 21 januari 1982 ter griffie van het Hof ingekomen.

Krachtens artikel 20 van 's Hofs Statuut-EEG zijn schriftelijke opmerkingen ingediend door de vennootschap Martin Peters, vertegenwoordigd door H. Bronkhorst, advocaat bij de Hoge Raad der Nederlanden; de ZNAV, vertegenwoordigd door E. Korthals Altes, advocaat te 's-Gravenhage; de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door haar juridisch adviseur E. Zimmerman als gemachtigde, bijgestaan door W. Calkoen, advocaat te Rotterdam; de regering van de Bondsrepubliek Duitsland, vertegenwoordigd door C. Böhmer als gemachtigde; en de regering van de Italiaanse Republiek, vertegenwoordigd door O. Fiumara, avvocato dello Stato, als gemachtigde.

Het Hof heeft, op rapport van de rechter-rapporteur en de advocaat-generaal gehoord, krachtens artikel 45 van het Reglement voor de procesvoering de volgende maatregelen van instructie bevoelen:

1. De Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging wordt verzocht, vóór 15 december 1982 de navolgende documenten over te leggen:

— de Statuten van de ZNAV,

— de „Leidraad”,

en mee te delen wanneer deze Leidraad is uitgegeven en wanneer Martin Peters GmbH lid van de ZNAV is geworden.

2. Martin Peters Bauunternehmung GmbH wordt verzocht, vóór 15 december 1982 schriftelijk mee te delen, op welke datum zij de „Leidraad” heeft ontvangen of daarvan kennis heeft gekregen.
3. De Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging wordt verzocht, vóór 15 december 1982 afschrift over te leggen van de door haar aan Martin Peters GmbH toegezonden factuur betreffende de bedragen die laatstgenoemde aan de ZNAV verschuldigd zou zijn.

II — Schriftelijke opmerkingen, ingediend krachtens artikel 20 van 's Hofs Statuut-EEG

A — Opmerkingen van eiseres tot cassatie

Peters merkt om te beginnen op, dat in de diverse nationale rechtsstelsels in de Gemeenschap verschil van opvatting bestaat over het rechtskarakter van de vereniging.

In bepaalde rechtsstelsels, waartoe het Franse, het Italiaanse en het Belgische moeten worden gerekend, heerst de contractuele opvatting, volgens welke de vereniging een overeenkomst is tussen de oprichters (leden), die haar weerslag vindt in de statuten; deze zijn rechtens gelijk te stellen met een overeenkomst. In deze opvatting ontstaat door de toetreding van een lid tot de reeds opgerichte vereniging een contractuele relatie en worden de besluiten van de vereniging geacht voort te vloeien uit de oprichtingsovereenkomst.

In andere rechtsstelsels, inzonderheid het Duitse en het Nederlandse, overheerst

daarentegen de institutionele visie, volgens welke de vereniging een eigensoortige rechtsfiguur is, gecreëerd door een rechtshandeling „sui generis”: een gezamenlijke verklaring, gericht op het in het leven roepen van een samenwerkingsverband. Volgens deze theorie vormen de bepalingen van de statuten „objectief recht” voor de leden en zijn krachtens de statuten genomen besluiten rechtshandelingen die niet berusten op het beginsel van wederzijdse instemming, maar op het meerderheidsbeginsel. De vereniging, die rechtspersoonlijkheid bezit, neemt rechtstreeks en onafhankelijk van haar leden aan het rechtsverkeer deel.

Voor de uitlegging van het Executieverdrag heeft het Hof volgens Peters afwisselend twee methoden toegepast; de autonome uitlegging en de uitlegging aan de hand van de nationale rechtsopvatting omtrent de door de rechter van een verdragsluitende staat te beoordelen rechtsbetrekking, de uitlegging dus volgens de „lex causae”. Ongeacht de uitleggingsmethode die uiteindelijk zal worden gevolgd, is ingevolge de in casu aan artikel 5, sub 1, van het Verdrag te geven uitlegging de in het hoofdgeding aan de orde zijnde materie van het toepassingsgebied van genoemd artikel uitgesloten.

1. Het Hof heeft in de meeste gevallen de methode van uitlegging op grond van het autonome karakter van het Executieverdrag gevolgd (zie bijvoorbeeld het arrest van 14 oktober 1976, zaak 29/76, LTU, Jurispr. 1976, blz. 1541). Dit betekent dat de betrokken bepaling wordt uitgelegd aan de hand van de doelstellingen en het systeem van dat Verdrag, op de grondslag van de eigen rechtsbegrippen daarvan.

In deze opvatting berusten de bijzondere bevoegdheidsregels van artikel 5 Executieverdrag — ertoe strekkende bepaalde bevoegdheidsregels toe te voegen aan de

algemene regel van artikel 2 — op de gedachte, dat er een rechtstreeks aanknopingspunt bestaat tussen het geding en de aangezochte rechter; bedoelde regels moeten dan ook, aldus Peters, strikt worden uitgelegd, teneinde te vermijden dat ingevolge een ruime uitlegging van artikel 5 in één rechtsverhouding tussen partijen een aantal gerechten bevoegd zouden zijn (arrest van 6 oktober 1976, zaak 14/76, *De Bloos*, *Jurispr.* 1976, blz. 1497, r.o. 9 en 10).

Deze restrictieve opvatting vindt bevestiging in het rapport-Jenard (PB C 59 van 1979, blz. 1), waarin wordt bevestigd dat de opstellers van het Executieverdrag, teneinde te komen tot een compromis tussen de zeer wijd uiteenlopende regelingen in de nationale rechtsstelsels, het gerecht dat bevoegd is in geschillen, voortvloeiende uit verbintenissen uit overeenkomst, hebben beperkt tot het forum van de plaats van uitvoering van de overeenkomst, als bedoeld in de Duitse wettelijke regeling (§ 29 ZPO).

Volgens Peters strekt deze bevoegdheidsregel zich evenwel niet uit tot verbintenissen die voortspruiten uit een lidmaatschapsverhouding met een vereniging. Die verbintenissen berusten immers niet op wederzijdse instemming tussen de vereniging en haar leden, deze laatste kunnen in het algemeen individueel geen invloed uitoefenen bij het nemen van besluiten, en de besluiten zijn bovendien veelal bestemd te gelden voor een onbepaald aantal personen, die niet noodzakelijkerwijs aan de besluitvorming deelnemen.

Zulks wordt bevestigd door het bepaalde in andere, in het kader van artikel 220

EEG-Verdrag gesloten verdragen, met name artikel 1, lid 2, sub e, van het op 19 juni 1980 te Rome gesloten Verdrag inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst. Ingevolge die bepaling zijn van het toepassingsgebied van het verdrag uitgesloten „kwesties behorende tot het recht inzake vennootschappen, verenigingen en rechtspersonen, zoals de oprichting, de rechten handelingsbevoegdheid, het inwendig bestel en de ontbinding van vennootschappen, verenigingen en rechtspersonen . . .”

De verscheidenheid in opvatting in de verschillende nationale rechtsorden over het rechtskarakter van de vereniging heeft geleid tot de invoeging van bovengenoemde bepaling en, meer in het algemeen, tot de uitsluiting uit het toepassingsgebied van artikel 5, sub 1, Executieverdrag van geschillen voortvloeiende uit verbintenissen die verband houden met de lidmaatschap van een vereniging.

Deze uitlegging van artikel 5, sub 1, Executieverdrag vindt zowel rechtvaardiging in het feit dat in de nationale rechtsorden geen eenvormige opvatting bestaat over het rechtskarakter van het lidmaatschap van een vereniging, als in de noodzaak van een zo groot mogelijke parallelle tussen het toepassingsgebied van artikel 5, sub 1, Executieverdrag en dat van bovenbedoeld Verdrag van 1980.

2. Mocht het Hof evenwel ter beantwoording van de vraag van de verwijzende rechter de methode van uitlegging volgens de „*lex causae*” volgen, dan zal het al dan niet contractuele karakter van

de door de Hoge Raad beschreven rechtsverhouding moeten worden vastgesteld overeenkomstig het recht dat de litigieuze verbintenis beheerst, in casu het Nederlandse recht. En zoals gezegd overheerst in dit land de institutionele opvatting, dat wil zeggen dat verbintenissen die voortvloeien uit een besluit van een vereniging, niet onder het begrip „verbintenissen uit overeenkomst” in de zin van artikel 5, sub 1, Executieverdrag vallen.

Volgens Peters ware derhalve, ongeacht de door het Hof te volgen methode voor de uitlegging van de betrokken bepaling van het EEG-Executieverdrag, de vraag van de verwijzende rechter te beantwoorden op één van de volgende twee wijzen:

„— Artikel 5, aanhef en onder 1, van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken is niet van toepassing op vorderingen van een privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid bezittende vereniging tegen een lid ter zake van verbintenissen tot betaling van een geldsom, welke hun grondslag vinden in de tussen partijen bestaande lidmaatschapsverhouding, als deze is ontstaan doordat de aangesproken partij krachtens daartoe strekkende rechtshandeling tot die vereniging als lid is toetreden. Het maakt daarbij geen verschil of de betreffende verbintenissen zonder meer uit de toetreding voortvloeien dan wel uit die toetreding in verband met een of meer besluiten van organen van die vereniging.”

Ofwel:

— de vraag van de verwijzende rechter „dient te worden opgelost overeen-

komstig het nationale recht dat de rechtspersoon beheerst”.

B — Opmerkingen van verweerster in cassatie

De ZNAV merkt in de eerste plaats op, dat de in het hoofdgeding aan de orde zijnde verbintenis in Nederland ten uitvoer moet worden gelegd. Voorts wordt de aan de verwijzende rechter voorggelegde situatie beheerst door Nederlands materieel recht, zowel op grond van een stilzwijgende rechtskeuze, gelegen in de toetreding van Peters tot een in Nederland gevestigde vereniging, als op grond van de ongeschreven regel van Nederlands internationaal privaatrecht, dat de verhouding tussen een vereniging naar Nederlands recht en haar leden — onverschillig welke nationaliteit deze leden bezitten of in welk land zij zijn gevestigd — door Nederlands recht wordt beheerst.

Ingevolge artikel 1429, lid 2, van het (Nederlandse) Burgerlijk Wetboek moet de betaling van een geldsom — tenzij partijen anders zijn overeengekomen — geschieden ter woonplaats van de schuldeiser, in casu de ZNAV, die kantoor houdt in het rechtsgebied van de Arrondissementsrechtbank 's-Hertogenbosch.

Voor wat de beantwoording van de vraag van de verwijzende rechter betreft, merkt de ZNAV op, dat het Hof artikel 5, sub 1, Executieverdrag heeft uitgelegd aan de hand van verschillende methodes: hetzij overeenkomstig de *lex causae*, waartoe het in het arrest van 6 oktober 1976 (zaak 12/76, Tessili, Jurispr. 1976, blz. 1473) overwoog dat het begrip „plaats van uitvoering” een verwijzing naar het toepasselijke nationale recht inhield, hetzij volgens de „verdragsautonome interpretatie”, waaraan het in het arrest van 6 oktober 1976 (zaak 14/76, De Bloos, Jurispr. 1976, blz. 1497) de

voorkeur gaf voor de uitlegging van het begrip „verbintenis” in bedoeld artikel 5.

1. Zo het Hof voor de uitlegging van het begrip „verbintenis uit overeenkomst” als bedoeld in artikel 5, sub 1, Executieverdrag, de „verdragsautonome methode” mocht volgen, dient — bij gebreke van bruikbare aanwijzingen in de bewoordingen van de bepaling zelf — te worden gekeken naar de toelichtingen op het Verdrag in het rapport-Jenard, en moet worden onderzocht of uit een vergelijking van de verschillende nationale wettelijke regelingen in de Gemeenschap een gemeenschappelijke opvatting over het lidmaatschap van een vereniging kan worden afgeleid.

In het rapport-Jenard wordt opgemerkt dat artikel 5, sub 1, een compromis bevat van de oplossingen in de nationale rechtsstelsels; het lijkt te zijn gebaseerd op de Duitse wettelijke regeling voor wat betreft de erin neergelegde bevoegdheid — die van de rechter van de plaats van uitvoering van de verbintenis —, zonder dat evenwel met zekerheid kan worden gesteld dat het begrip „verbintenissen uit overeenkomst” in deze bepaling eveneens rechtstreeks aan de Duitse wettelijke regeling is ontleend.

In elk geval impliceert de verwijzing naar het Duitse recht, dat het begrip verbintenis uit overeenkomst („Vertragsverhältnis”) ruim moet worden uitgelegd. Volgens de ZNAV omvat het begrip „Vertragsverhältnis” in § 29 van de Duitse Zivilprozeßordnung (ZPO) ook verbintenissen (verplichtingen) uit overeenkomsten die niet van verbintenisrechtelijke („schuldrechtliche”) aard zijn, zoals familierechtelijke, procesrechtelijke en zelfs publiekrechtelijke overeenkomsten. Hierbij dient te worden aangetekend, dat volgens § 22 ZPO in een geschil over een schuldvordering van een vereniging

tegen een van haar leden de rechter van de plaats waar de vereniging haar zetel heeft, bevoegd is.

Ook al is het rapport-Jenard niet erg duidelijk over het begrip „verbintenissen uit overeenkomst” in de zin van de betrokken bepaling, op grond van het bovenstaande kan niettemin worden gesteld, dat het Duitse recht zich niet ertegen verzet dat de bepalingen van artikel 5, aanhef en sub 1, Executieverdrag van toepassing zijn op een geschil over de betaling van een geldsom, voortvloeiende uit het lidmaatschap van een vereniging.

De ZNAV is voorts van mening dat het voorgaande bevestiging vindt in artikel 1, lid 2, sub e, van het op 19 juni 1980 te Rome ondertekende Verdrag inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst. Deze bepaling strekt er immers toe, een uitdrukkelijke uitzonderingsregel te scheppen voor „kwesties behorende tot het recht inzake vennootschappen, verenigingen en rechtspersonen, zoals de oprichting, de rechten en handelingsbevoegdheid, het inwendig bestel en de ontbinding van vennootschappen, verenigingen en rechtspersonen”. Zonder deze uitzonderingsbepaling zouden die kwesties derhalve onder het toepassingsgebied van dat Verdrag vallen en zou kunnen worden aangenomen dat de auteurs van het Verdrag van 1980 deze als vallende onder het contractenrecht hebben aangemerkt.

Aan het bovenstaande wordt tenslotte niet afgedaan door een vergelijkende studie van de opvattingen in de verschillende rechtsorden van de Gemeenschap. Een dergelijke studie toont immers aan, dat er in de verschillende staten verschil van mening bestaat over het rechtskarakter van een vereniging en van de lidmaat-

schapsverhouding. Daarbij kan men spreken van twee opvattingen, de „institutionele” en de „contractuele”, met overigens vele varianten. Mitsdien is geen sprake van een opvatting die de Lid-Staten gemeen hebben en op grond waarvan zich een uitlegging van het begrip „verbintenissen uit overeenkomst” in de zin van het Executieverdrag zou opdringen, voor wat betreft de vraag of dit Verdrag van toepassing is op de nakoming van een verbintenis, voortvloeiende uit het lidmaatschap van een vereniging.

Bovendien is de discussie over het rechtskarakter van de vereniging en de lidmaatschapsverhouding goeddeels van theoretisch belang, en wordt deze vraag vanuit een andere optiek benaderd dan die van het toepassingsgebied van artikel 5, aanhef en sub 1, Executieverdrag. Derhalve mag deze kwestie volgens de ZNAV niet doorslaggevend zijn voor de beantwoording van de gestelde vraag.

2. Zo het Hof de methode van uitlegging volgens de „lex causae” mocht volgen, dient in casu van het Nederlandse recht te worden uitgegaan.

De ZNAV concludeert tenslotte dat de eerste vraag van de Hoge Raad bevestigend moet worden beantwoord in die zin, dat het begrip „verbintenissen uit overeenkomst” in artikel 5, sub 1, Executieverdrag tevens betrekking heeft op schuldvorderingen van een vereniging tegen een van haar leden. De tweede vraag dient ontkennend te worden beantwoord in die zin, dat het voor de beantwoording van de eerste vraag geen verschil maakt of de betrokken verbintenis al dan niet zonder meer voortvloeit uit de toetreding van het betrokken lid van de vereniging.

C — *Opmerkingen van de Commissie*

Na de aan het hoofdgeding ten grondslag liggende feiten te hebben uiteengezet, merkt de Commissie op dat, volgens het rapport-Jenard, de bepalingen van het Executieverdrag ten doel hebben het vrije verkeer van rechterlijke beslissingen in de Gemeenschap te bevorderen door de vaststelling van gemeenschappelijke bevoegdheidsregels.

Mitsdien moeten de bepalingen van het Executieverdrag, met name de bevoegdheidsregels, autonoom worden uitgelegd aan de hand van de doelstellingen van het Verdrag. Zulks ter verzekering van een grotere rechtszekerheid — door een duidelijke en voor alle Lid-Staten van de Gemeenschap eenvormige uitlegging —, en om de aangezochte rechter in staat te stellen over zijn bevoegdheid te beslissen zonder al te diep op de materiële aspecten van de zaak te hoeven ingaan. Voor het overige heeft het Hof die methode in alle zaken gevolgd sinds het arrest van 6 oktober 1976 (zaak 12/76, Tessili, Jurispr. 1976, blz. 1473).

Deze uitleggingsmethode moet worden toegepast omdat er in de nationale rechtsorden en in de doctrine verschillen van mening bestaan over het rechtskarakter van de vereniging en de lidmaatschapsverhouding. Volgens de eerste opvatting (de „contractuele”) vloeien de verplichtingen van leden van een vereniging voort uit een overeenkomst, ook al kunnen sommige verplichtingen in voorkomend geval buiten de vrije wil van een lid ontstaan. Dit is de in Frankrijk, Italië, België, het Verenigd Koninkrijk en Denemarken heersende opvatting. In de „institutionele” opvatting vloeien bedoelde verplichtingen niet alleen voort uit de toetreding, maar ook uit de statu-

ten, en vormt de lidmaatschapsverhouding derhalve een „verhouding met een bijzonder karakter” of een „sozialrechtlicher Vertrag”. Dit is de heersende opvatting in Nederland en de Bondsrepubliek Duitsland.

In casu is de tegenstelling tussen deze twee theorieën evenwel van weinig belang. Voor wat betreft de bevoegdheidsregels bevat § 22 van de Duitse ZPO een bijzondere regel voor de oplossing van geschillen omtrent vorderingen van een vereniging op haar leden, volgens welke de rechter van de plaats van vestiging van de vereniging bevoegd is.

De Commissie is dan ook van mening, dat geen al te groot belang moet worden gehecht aan het verschil in opvatting in de nationale rechtsorden omtrent het rechtskarakter van de vereniging. De discussie hierover tussen de rechtsgelcerden is immers niet gericht op een oplossing van bevoegdheidskwesties, maar wordt gevoerd ten beantwoording van de vraag of de algemene regels van het contractenrecht van toepassing zijn op geschillen voortvloeiende uit het lidmaatschap van een vereniging.

Gelet op de noodzaak, een autonome uitleggingsmethode te volgen ter verzekering van de rechtszekerheid en duidelijkheid, moet derhalve op de eerste vraag van de verwijzende rechter worden geantwoord, dat artikel 5, aanhef en sub 1, Executieverdrag van toepassing is op iedere schuldvordering van een vereniging op een van haar leden.

Tot staving van deze stelling betoogt de Commissie, dat de bevoegdheid van de rechter van de plaats van vestiging van de vereniging in het belang is van een goede rechtsbedeling. Die rechter zal immers in de meeste gevallen in staat zijn

de statuten van de vereniging, de omstandigheden rond haar oprichting en haar werking te begrijpen. Voorts wijst zij op de praktische kanten van een dergelijke regel, op grond waarvan een vereniging haar leden, ongeacht hun woonplaats, voor één rechter kan dagvaarden. Tenslotte verzet noch de doctrine noch de tekst van het Executieverdrag zich tegen deze uitlegging.

Met betrekking tot de tweede vraag van de Hoge Raad is de Commissie van mening, dat het geen verschil maakt of de betrokken verplichtingen rechtstreeks voortvloeien uit de toetreding dan wel uit de toetreding in verband met een of meer besluiten van organen van de vereniging. Zij baseert deze uitlegging op de noodzaak van communautaire bevoegdheidsregels, die de aangezochte rechter in staat stellen snel over zijn bevoegdheid te beslissen zonder de hem voorgelegde zaak in details te hoeven onderzoeken, en die partijen de mogelijkheid geven voor die rechter de voorschriften van het Executieverdrag in te roepen, zondra de procedure is ingeleid.

D — Opmerkingen van de regering van de Bondsrepubliek Duitsland

De regering van de Bondsrepubliek Duitsland wijst erop dat haar opmerkingen in deze zaak strikt beperkt zijn tot de door de Hoge Raad gestelde vragen. Zij betwijfelt of het aan die instantie voorgelegde geschil kan worden beschouwd als een kwestie van burgerlijk of handelsrecht, gezien de aard van de bedrijvigheid van de ZNAV en de door deze vereniging — kennelijk onder toezicht van de Nederlandse overheid — uitgeoefende bevoegdheden.

Artikel 5, sub 1, Executieverdrag moet ruim worden uitgelegd, zowel op grond

van de ontstaansgeschiedenis en de bevoordingen van deze bepaling als op praktische gronden.

1. Blijkens het rapport-Jenard, hoofdstuk IV, sub B, afdeling 2, zijn de bepalingen van artikel 5, sub 1, Executieverdrag in de eerste plaats ontleend aan nationale procedure- en bevoegdheidsregels. In alle Lid-Staten bestaat een vrij ruime opvatting over het begrip verbintenissen uit overeenkomst, dat niet beperkt is tot strikt contractuele verbintenissen. De bepalingen van artikel 5 vinden voorts hun grondslag in een reeks internationale verdragen tussen bepaalde Lid-Staten van de Gemeenschap (Benelux-verdrag en verdragen tussen België, Frankrijk, Nederland en Italië); op bevoegdheidsgebied bevatten deze verdragen ruime bepalingen, die niet beperkt zijn tot vorderingen die rechtstreeks op een overeenkomst berusten.

Gelet op het bovenstaande is de regering van de Bondsrepubliek Duitsland van mening, dat indien de opstellers van het Executieverdrag het begrip „verbintenissen uit overeenkomst” hadden willen beperken tot strikt contractuele vorderingen, zij zulks — hetzij in de bewoordingen van de onderhavige bepaling, hetzij in de voorstukken — duidelijk tot uitdrukking zouden hebben gebracht. Bovendien zou een dermate radicale afwijking van de in de nationale rechtsstelsels heersende opvattingen in het rapport Jenard naar voren zijn gebracht, hetgeen volgens de Duitse regering niet het geval is.

In elk geval pleiten de „opmerkelijke verschillen” tussen de diverse taalversies van artikel 5, sub 1, Executieverdrag voor een ruim toepassingsgebied van deze bepaling; zij dwingen geenszins tot een enge uitlegging, volgens welke de

betrokken vordering rechtstreeks uit een overeenkomst zou moeten voortvloeien.

2. Een extensieve uitlegging van artikel 5, sub 1, Executieverdrag vindt voorts steun in de systematiek van de bijzondere bevoegdheden van artikel 5. De opstellers van het Verdrag hebben kennelijk een lijst van alle belangrijke gevallen willen opstellen waarvoor, volgens de ervaringen op nationaal niveau, een bijzondere bevoegdheidsregel nodig werd geacht. Zo hebben de opstellers van het Verdrag onderscheid gemaakt tussen verbintenissen uit overeenkomst (artikel 5, sub 1) en verbintenissen uit onrechtmatige daad (artikel 5, sub 3), en voor beide materies een afzonderlijke bevoegdheidsregel ingevoerd.

Deze regels zouden hun doel missen indien de betrokken bepalingen zo eng werden uitgelegd, dat bepaalde onderdelen van een door die bijzondere bevoegdheidsregels beheerste materie van die regeling werden uitgesloten.

3. Een ruime uitlegging van het begrip „verbintenissen uit overeenkomst” in de zin van artikel 5, sub 1, Executieverdrag is tenslotte op praktische gronden gerechtvaardigd.

Immers, bepaalde verplichtingen van leden van een vereniging worden in sommige nationale rechtsstelsels wellicht niet geacht rechtstreeks op een overeenkomst te berusten, doch zulks neemt niet weg dat in alle nationale wettelijke regelingen, met name de Duitse, de toetreding tot een vereniging geschiedt in de vorm van een overeenkomst die voor de toetreders rechten en verplichtingen doet ontstaan. Door zijn wil kenbaar te maken lid te worden van een vereniging, aanvaardt hij niet alleen de in de statuten neergelegde rechten en verplichtingen, maar ook die welke voortvloeien uit later te nemen besluiten, waaraan hij zich

slechts zal kunnen onttrekken door zijn lidmaatschap op te zeggen.

Mitsdien moet volgens de Duitse regering het toepassingsgebied van artikel 5, sub 1, Executieverdrag worden geacht alle geschillen tussen een vereniging en een van haar leden te omvatten. Anders dan zou de toepassing van die bepaling van het toeval afhangen, al naar gelang de betrokken verplichting rechtstreeks op de statuten berust dan wel voortvloeit uit een uitdrukkelijk akkoord tussen de toetreders en de vereniging.

Een te enge uitlegging van het begrip „verbintenissen uit overeenkomst” in de zin van het Executieverdrag zou tot gevolg hebben dat een groot aantal rechters bevoegd zou zijn, afhankelijk van de woonplaatsen van de leden van een vereniging. Buitenlandse rechters, vaak verwijderd van het werkgebied van de vereniging, zouden moeten oordelen aan de hand van regels van nationaal recht, die van land tot land kunnen verschillen. Zulks zou tot oplossingen leiden die in strijd zijn met het beginsel van gelijke behandeling van leden van een vereniging.

Op grond van het bovenstaande moeten volgens de regering van de Bondsrepubliek Duitsland de vragen van de Hoge Raad der Nederlanden worden beantwoord als volgt:

„Artikel 5, aanhef en sub 1, Executieverdrag is van toepassing op vorderingen van een privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid bezittende vereniging tegen een lid ter zake van verbintenissen tot betaling van een geldsom, welke hun grondslag hebben in de tussen partijen bestaande lidmaatschapsverhouding, als deze verhouding is ontstaan door een daartoe strekkende rechtshandeling tussen de vereniging en het lid.

Daarbij is het van geen belang of die verbintenissen zonder meer (rechtstreeks) uit de toetredingsovereenkomst voortvloeien dan wel uit de toetreding in verband met een of meer besluiten van de organen van de vereniging.”

E — Opmerkingen van de Italiaanse regering

Volgens de Italiaanse regering leidt een volledig en systematisch onderzoek van artikel 5 Executieverdrag tot de gevolgtrekking, dat deze bepaling het gehele verbintenissenrecht bestrijkt (verbintenissen uit overeenkomst of uit de wet), en voor de door dat recht beheerste geschillen een aantal bevoegdheidsregels bevat ter aanvulling van die van artikel 1 Executieverdrag.

Derhalve kan aan het begrip „verbintenis uit overeenkomst” in artikel 5 in navolging van de nationale wettelijke regelingen de algemene en ruime betekenis worden toegekend van wettige contractuele handeling, waaruit een civiele verbintenis ontstaat welke aan een rechtsvordering ten grondslag ligt.

Het is dan ook weinig relevant, de daadwerkelijke grondslag vast te stellen van de verbintenis waarvan de nakoming in het hoofdgeding aan de orde is. Deze verbintenis heeft immers steeds een contractuele grondslag, of zij nu rechtstreeks berust op de toetreding van het lid tot de vereniging dan wel voortvloeit uit een door de ZNAV overeenkomstig haar statuten vastgesteld besluit.

Bijgevolg geeft de Italiaanse regering het Hof in overweging, de eerste vraag van de verwijzende rechter bevestigend, en de tweede ontkennend te beantwoorden.

III — Mondelinge behandeling

Ter terechtzitting van 11 januari 1983 zijn mondelinge opmerkingen gemaakt door de Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging, vertegenwoordigd door E. Korthals Altes, advocaat te 's-Gravenhage, en de Commissie van de Europe-

se Gemeenschappen, vertegenwoordigd door E. Zimmermann en W. Calkoen, advocaat te Rotterdam, als gemachtigden.

De advocaat-generaal heeft ter terechtzitting van 1 februari 1983 conclusie genomen.

In rechte

- 1 Bij arrest van 15 januari 1982, ingekomen ten Hove op 21 januari daaropvolgende, heeft de Hoge Raad der Nederlanden krachtens het Protocol van 3 juni 1971 betreffende de uitlegging door het Hof van Justitie van het Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (hierna: Executieverdrag), twee prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van artikel 5, sub 1, van dit Verdrag.
- 2 Die vragen zijn gerezen in het kader van een geschil tussen de Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging (hierna: ZNAV), een vereniging naar Nederlands recht, gevestigd te Maastricht en kantoorhoudend te Heeze (Noord-Brabant), en een van haar leden, de vennootschap naar Duits recht Martin Peters Bauunternehmung GmbH (hierna: Peters), gevestigd te Aken, Bondsrepubliek Duitsland, ter zake van de invordering van een bedrag dat aan Peters in rekening is gebracht krachtens een intern voorschrift, vastgesteld door de organen van de vereniging, dat bindend is voor haar leden.
- 3 De Arrondissementsrechtbank te 's-Hertogenbosch, waarbij de ZNAV haar vordering had ingesteld, verwierp de door Peters opgeworpen exceptie van onbevoegdheid. Naar het oordeel van de rechtbank vond het geschil zijn oorsprong in een overeenkomst en was zij derhalve bevoegd ingevolge artikel 5, sub 1, Executieverdrag, bepalende dat een verweerder — in casu Peters — die woonplaats heeft op het grondgebied van een andere verdragsluitende staat, ten aanzien van verbintenissen uit overeenkomst kan worden opgeroepen voor het gerecht van de plaats waar de verbintenis is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd.

- 4 Op het beroep van Peters bevestigde het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch het vonnis in eerste aanleg; het overwoog dat de verbintenis tot betaling van het door de ZNAV van Peters opgeëiste bedrag een verbintenis uit overeenkomst was in de zin van artikel 5, sub 1, Executieverdrag.
- 5 Tegen deze uitspraak voorzag Peters zich in cassatie voor de Hoge Raad der Nederlanden, daartoe stellende dat het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch de aard van de betrekkingen tussen haar en de ZNAV onjuist had beoordeeld.
- 6 Alvorens ten gronde uitspraak te doen, heeft de Hoge Raad besloten het Hof de navolgende twee vragen over de uitlegging van het Executieverdrag voor te leggen:
 - „1. Is artikel 5, aanhef en onder 1, van het Verdrag van toepassing op vorderingen van een privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid bezittende vereniging tegen een lid ter zake van verbintenissen tot betaling van een geldsom, welke hun grondslag hebben in de tussen partijen bestaande lidmaatschapsverhouding, als deze is ontstaan doordat de aangesproken partij krachtens daartoe strekkende rechtshandeling tot die vereniging als lid is toegetreden?
 2. Maakt het daarbij verschil of de betreffende verbintenissen zonder meer uit die toetreding voortvloeien dan wel uit de toetreding in verband met een of meer besluiten van organen van de vereniging?”

De eerste vraag

- 7 Artikel 5 Executieverdrag voorziet in een aantal bijzondere bevoegdheden ter keuze van de verzoeker, die afwijken van de algemene bevoegdheidsregel van artikel 2, eerste alinea, van het Verdrag.
- 8 Volgens artikel 5, sub 1, „kan de verweerder die woonplaats heeft op het grondgebied van een verdragsluitende Staat, in een andere verdragsluitende Staat . . . worden opgeroepen: 1°) ten aanzien van verbintenissen uit overeenkomst: voor het gerecht van de plaats waar de verbintenis is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd.”

- 9 Het begrip verbintenissen uit overeenkomst dient dus als criterium ter afbakening van het toepassingsgebied van een van de bijzondere bevoegdheidsregels waarvan de verzoeker gebruik kan maken. Gelet op de doelstellingen en de algemene structuur van het Verdrag en om de gelijkheid en eenvormigheid van de rechten en verplichtingen die voor de verdragsluitende staten en de belanghebbende personen uit het Executieverdrag voortvloeien, zoveel mogelijk te verzekeren, is het van belang dat dat begrip niet wordt gezien als een simpele verwijzing naar het interne recht van deze of gene der betrokken staten.

- 10 Gelijk overigens het Hof om overeenkomstige redenen reeds heeft verklaard met betrekking tot het begrip „exploitatie van een filiaal, van een agentschap of enige andere vestiging” in artikel 5, sub 5, Executieverdrag (arrest van 22 november 1978, zaak 33/78, Somafer, Jurispr. 1978, blz. 2183), is het derhalve noodzakelijk, het begrip verbintenis uit overeenkomst een autonome inhoud te geven en bij de uitlegging ervan met het oog op de toepassing van het Verdrag, in de eerste plaats aansluiting te zoeken bij het stelsel en de doelstellingen van het Verdrag, teneinde de volle werking hiervan te verzekeren.

- 11 Hiervan uitgaande moet worden opgemerkt, dat wanneer artikel 5 voorziet in een aantal bijzondere bevoegdheden ter keuze van de verzoeker, deze keuzemogelijkheid is gegeven ter wille van een nuttige procesinrichting in welbepaalde gevallen waarin een bijzonder nauwe aankopping bestaat tussen een geschil en het gerecht dat kan worden geroepen daarvan kennis te nemen.

- 12 Wanneer dus artikel 5, sub 1, van het Verdrag het gerecht van de plaats van uitvoering van de verbintenis als bevoegd gerecht aanwijst, dan wil het daarmee de mogelijkheid openen, dat alle problemen die bij de uitvoering van een contractuele verbintenis kunnen rijzen, voor hetzelfde gerecht worden gebracht, en wel voor dat van de plaats van uitvoering, zulks wegens de nauwe betrekkingen die een overeenkomst tussen de contractspartijen tot stand brengt.

- 13 In zoverre kan worden gezegd dat het lidmaatschap van een vereniging tussen de leden nauwe betrekkingen tot stand brengt, welke van dezelfde aard zijn als die tussen de partijen bij een overeenkomst; voor de toepassing van artikel 5, sub 1, Executieverdrag is het bijgevolg legitiem, de door de verwijzende rechter bedoelde verbintenissen te beschouwen als verbintenissen uit overeenkomst.

- 14 Doordat de meeste nationale rechtssstelsels de plaats van vestiging van de vereniging aanwijzen als de plaats waar de uit het lidmaatschap voortvloeiende verbintenissen moeten worden uitgevoerd, biedt de toepassing van artikel 5, sub 1, van het Verdrag ook praktische voordelen: het gerecht van de plaats waar de vereniging is gevestigd, is gewoonlijk immers het best in staat de statuten, reglementen en besluiten van de vereniging alsook de omstandigheden die tot het ontstaan van het geschil hebben geleid, te begrijpen.
- 15 Mitsdien moet op de eerste vraag worden geantwoord, dat verbintenissen tot betaling van een geldsom, welke hun grondslag hebben in de tussen een vereniging en haar leden bestaande lidmaatschapsverhouding, zijn te beschouwen als „verbintenissen uit overeenkomst” in de zin van artikel 5, sub 1, Executieverdrag.

De tweede vraag

- 16 De nationale rechter verzoekt het Hof te preciseren, of het voor de kwalificatie van een verbintenis van een lid tegenover een vereniging als een „verbintenis uit overeenkomst”, verschil maakt of de betrokken verbintenis zonder meer uit de toetreding als lid voortvloeit dan wel uit die toetreding in verband met een besluit van een orgaan van de vereniging.
- 17 Er zij op gewezen, dat een veelheid van bevoegdheidsgronden ten aanzien van een zelfde geschil niet bevorderlijk is voor de rechtszekerheid en een doeltreffende rechtsbescherming in het gehele gebied van de Gemeenschap. Derhalve dienen de bepalingen van het Executieverdrag derwijze te worden uitgelegd, dat het aangezochte gerecht zich niet genoodzaakt ziet, zich bevoegd te verklaren om over bepaalde vorderingen te beslissen, doch onbevoegd om kennis te nemen van andere, nauw verwante vorderingen. Eerbiediging van de doelstellingen en de geest van het Verdrag verlangt daarenboven, dat artikel 5, zo wordt uitgelegd, dat het nationale gerecht over zijn bevoegdheid kan beslissen zonder op de materiële aspecten van de zaak te moeten ingaan.
- 18 Mitsdien moet op de tweede vraag worden geantwoord, dat de omstandigheid dat de betwiste verbintenis zonder meer uit te toetreding voortvloeit dan wel uit die toetreding in verband met een besluit van een orgaan van de vereniging, van geen belang is voor de toepassing van artikel 5, sub 1, Executieverdrag op een geschil ter zake van die verbintenis.

Kosten

- 19 De kosten door de Commissie van de Europese Gemeenschappen, de Italiaanse regering en de regering van de Bondsrepubliek Duitsland wegens indiening van hun opmerkingen bij het Hof gemaakt, kunnen niet voor vergoeding in aanmerking komen. Ten aanzien van de partijen in het hoofdgeding is de procedure als een aldaar gerezen incident te beschouwen, zodat de nationale rechterlijke instantie over de kosten heeft te beslissen.

HET HOF VAN JUSTITIE,

uitspraak doende op de door de Hoge Raad der Nederlanden bij arrest van 15 januari 1982 gestelde vragen, verklaart voor recht:

1. De verbintenissen tot betaling van een geldsom, welke hun grondslag hebben in de tussen een vereniging en haar leden bestaande lidmaatschapsverhouding, zijn te beschouwen als „verbintenissen uit overeenkomst” in de zin van artikel 5, sub 1, van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken.
2. Daarbij maakt het geen verschil of de betrokken verbintenissen zonder meer uit de toetreding als lid voortvloeien dan wel uit die toetreding in verband met een of meer besluiten van organen van die vereniging.

Mertens de Wilmars

O’Keeffe

Everling

Bosco

Koopmans

Bahlmann

Galmot

Uitgesproken ter openbare terechtzitting te Luxemburg op 22 maart 1983.

De griffier

P. Heim

De president

J. Mertens de Wilmars